

ТАТЈАНА С. РАДОЈЕВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПЕДАГОГИЈУ

БИЉАНА Н. ЈАРЕДИЋ²

ЈЕЛЕНА Љ. МИНИЋ³

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ

УЛОГА И ЗНАЧАЈ СЛОБОДНОГ ВРЕМЕНА У ЖИВОТУ МЛАДИХ

САЖЕТАК. У раду се разматра слободно време као друштвени феномен који захтева темељит приступ у свим сферама живота. Слободно време представља један од важних чинилаца развоја личности деце и младих, јер пружа могућност младима да активирају стваралачке снаге и задовоље своја интересовања и потребе. Квалитет провођења слободног времена зависи од квалитета садржаја у њему. Уколико је недовољно осмишљен и вођен, простор слободног времена може постати извор неприхватљивих понашања и зависности. Код младих је неопходно развијати свест о квалитетном и структурисаном провођењу слободног времена и помоћи им у организацији и креирању програма њеног провођења. Улога психолога и педагога у том процесу је значајна.

Рад има за циљ скретање пажње научној и стручној јавности на значај структурисања слободног времена код младих.

¹ tatjana.radojevic@pr.ac.rs

² biljana.jaredic@pr.ac.rs

³ jelena.minic@pr.ac.rs

Рад је резултат истраживања спроведеног у оквиру пројекта ИИИ 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и европских интеграција“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 8. маја 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 14. јуна 2019.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: слободно време; млади; структурисано слободно време.

ТЕРМИНОЛОШКО ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА СЛОБОДНО ВРЕМЕ

Слободно време човека предмет је расправа од античких времена па све до данас, али се као друштвени феномен проучава тек у индустријском друштву. Поједини аутори третирају слободно време као производ постиндустријске ере и наводе да су млади управо њен продукт, тврдећи да се младост и понашање младих готово у потпуности могу дефинисати временом ослобођеним од обавеза. Слободно време као друштвени феномен захтева темељит приступ у свим сферама живота, па је из тог разлога предмет интересовања бројних научних дисциплина којима је у центру интересовања човек. Слободно време представља један од важних чинилаца развоја личности, јер пружа могућност младима да активирају стваралачке снаге и задовоље своја интересовања и потребе. Као посебно важан контекст за младе, слободно време пружа могућност социјалног, емотивног, стручног, физичког, когнитивног и друштвеног ангажовања и развоја (Irbi & Tolman, 2002). Слободно време представља: фактор еманципације личности; услов за рекреацију и одмор; могућност за социјализацију и хуманизацију личности, са важном функцијом самовредновања и самоидентификације појединца (Ђорђевић, 2003).

У *Педагошком речнику* (1967) слободно време се одређује као време које особа проводи ван редовног, обавезног, позивног, домаћег или било каквог рада, односно извршавања задатака, тј. као време које служи за разоноду, одмор и рекреацију. У *Педагошкој енциклопедији* (1989) истиче се да је слободно време саставни део живота сваког човека и његове активности, тј. време изван професионалних, породичних и друштвених обавеза, у ком појединац по својој вољи бира облике и садржаје одмора, разоноде и стваралаштва. То је време које појединац има на располагању током сваког дана и у различитим друштвеним контекстима, али се различито проводи у зависности од узраста, пола, занимања, места живљења и интересовања.

Превишић (2000) истиче да је слободно време кад су у питању млади, пре свега, педагошки проблем и представља простор који пружа могућност интеракције у процесима индивидуализације, социјализације и инкултурације, самоактуализације и остварења личности. Поменути аутор наглашава да се слободно време

може одредити и као укупност времена, стања и активности које нису условљене биолошком, социјалном и професионалном нужношћу. Уколико слободно време везујемо за простор слободе свакога појединца, онда је важно, пре свега, код младих, јачати одговорност за сопствени развој (Previšić, 2000).

Према Вукасовићу (2001) слободно време је време у којем је појединац ослобођен послова, обавеза време које он може обликовати и испунити активностима према личним жељама и занимањима, ради задовољавања властитих потреба и развијања сопствених способности. Слободно време може се дефинисати и као време које нам преостаје кад завршимо све своје радне, школске, породичне и друштвене обавезе и када њиме можемо располагати према своме нахођењу, без спољне присиле и принуде, како нам лично одговара и на начин који нам највише одговара (Trnava & Đorđević, 2010, стр. 126).

У научној литератури присутна је дискусија у вези са одређењем слободног времена и додирних термина, као што су доколица (нарочито код аутора који праве дистинкцију између слободног времена и доколице, придајући им различита значења); рекреација (појам који се често среће у америчкој литератури) и игра (карактеристичан за радове аутора ране модерне). Уз терминолошке јављају се и одређене појмовне дилеме и значења, некада и потпуно супротстављена (Godbey, 2008; Henderson, 2010; Kačavenda-Radić, 1989), што је и очекивано, јер се ради о комплексном друштвеном феномену (Cohen-Gewerc & Stebbins, 2007).

Ипак, међу различитим одређењима слободног времена, која дају поједини практичари, истраживачи и теоретичари могуће је пронаћи и извесне сличности. Било у науци или у свакодневном животу, различите перспективе гледања на слободно време рефлектују, према мишљењу Гудбеја (Godbey, 2008), разноликости у организацији и уређењу друштвеног живота и социјалних односа кроз историју. У тој разноликости могуће је препознати и одређене аспекте који су једни другима сродни. Сличности у дефиницијама које се јављају у научној литератури о слободном времену (без обзира на то о којој дисциплини или области је реч) указују на то да се одређења слободног времена могу сврстати у три категорије (Datillo, 2008; Godbey, 2008; Henderson, 2010). Наиме, слободно време дефинише се као: време (енгл. time), активност (енгл. activity) или стање духа (енгл. state of mind). Гудбеј (Godbey, 2008) разликује и четврто значење, блиско овом трећем, а то је стање постојања (енгл. state of existence). Тако се у литера-

тури слободно време најчешће посматра као: време ослобођено од рада и обавеза било које врсте (Kelly, 1990), тежња за слободно изабраним (рекреативним) активностима (Dumazedier, 1974) и време проведено у активностима која пружају суштински интринзично награђујућа искуства (Iso-Ahola & Crowley, 1991; Neulinger, 1974).

Росић (2005) наводи четири концепције слободног времена и то слободно време као: преостало време, активност, функционално време и слободу. Слободно време као преостало време сматра се типичним за индустријско друштво у коме је посао био доминантни чинилац свакодневног живота. Слободно време као активност идентификује се кроз активности које га чине, док слободно време као функционално време подразумева извођење корисних активности за појединце и друштво (Rosić, 2005). Концепција слободног времена као слободе фокусирана је на субјективне димензије слободног времена, односно на квалитету искуства (Rosić, 2005).

Холт (Holt, 1998) слободно време дефинише као простор за експресију аутентичног Ја (енгл. *authentic selves*), наводећи да млади слободно време одређују као време проведено са пријатељима (на местима попут кафића или куће) и простор у ком могу бити заиста оно што јесу (енгл. *real self*), простор где не постоје баријере као у радном, образовном, друштвеном или породичном миљеу, те простор где се млади могу опустити и изразити свој прави идентитет. Слично Холту, Ајрби и Толман (Irby & Tolman, 2002) дефинишући слободно време наглашавају да су то они сати када млади нису формално ангажовани у школским, кућним или радним активностима, већ у активностима које слободно бирају и сматрају својим дискреционим правом.

СЛОБОДНО ВРЕМЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА МЛАДИХ

Начини на које слободно време доприноси осећању среће и квалитету живота се, према Родригезу и Гамблу (Rodriguez & Gamble, 2010), огледа кроз: разумевање како слободно време доприноси квалитету живота, објашњавање односа између слободног времена и осталих животних домена и идентификовање ресурса у слободном времену који могу побољшати квалитет живота. Према поменутиим ауторима, да бисмо разумели како слободно вре-

ме доприноси квалитету живота, потребно је прво разумети шта је квалитет живота, шта га чини и шта на њега утиче.

Квалитет живота није сам по себи циљ, али чини основу човекове тежње да бира активности које га испуњавају, доносе задовољство, осећај пријатности и среће. Може се рећи да је питање конституената људске среће или задовољства присутно од давнина (Anderson & Burchardt, 1999). Најзаслужнији за историјски развој концепта среће је Аристотел који је срећу схватао као продукт живота испуњеног врлинама (Anderson & Burchardt, 1999; Kačavenda-Radić, 1989; Lazarević, 2001). Према његовом концепту, *eudaimonia* представља принцип по коме појединци, да би постигли добар живот, треба да реализују свој пуни потенцијал (Kačavenda-Radić, Nikolić-Maksić, Ljujić, 2012). Тако је постављена основа за филозофско поимање среће и доброг живота у западном свету, које је даље развио Кант позивајући појединце да постигну добро друштво делујући морално. Данас је „трагање за квалитетом живота, постало нарастајућа брига појединаца, заједница и влада у настојању да пронађу и одрже задовољство, срећу и веру у будућност у свету убрзаних промена“ (Lloyd & Auld, 2002, стр. 43). Илишин (Ilišin, 2000) говори о постојању три културна обрасца у провођењу слободног времена – елитни, урбани и рурални, који зависе од социјално-културних услова у којима се живи и социјалних група којима млади припадају. Начин провођења слободног времена утиче и на одређивање стила живота младих. Изграђујући властити животни стил у социјалним окружењу, млади проналазе смисао за организацију свог живота. Животни стилови релативно су стабилни обрасци понашања и исказују се у свим животним подручјима (Томић-Koludrović i Leburic, 2002).

СТРУКТУРИСАНО И НЕСТРУКТУРИСАНО СЛОБОДНО ВРЕМЕ

У структурирању слободног времена наилазимо на садржаје који имају формативну, примарно-превентивну и куративну улогу (Rosić, 2005). Формативна улога садржаја огледа се у садржајима који доприносе развоју здраве, културне и стваралачке личности. Улога превентивних садржаја је да се отклоне негативни утицаји друштвено штетних поступака у слободном времену, док садржаји који се користе као средства преваспитања (посеб-

но у установама за рекреацију и ресоцијализацију) имају кура-тивну улогу.

У литератури постоји неслагање у вези развојних могућности и бенефиција који имају или могу имати млади, а које су повезане са структурисаним и неструктурисаним активностима током слободног времена. Ларсон (Larson, 2000) указује на то да су структурисане активности оне активности које укључују структуру, ограничења, правила и циљеве. Насупрот томе, неструктурисане активности односе се на дружење са пријатељима, гледање телевизије и разговарање путем телефона (Larson & Verma, 1999).

Резултати истраживања о конкретним активностима у слободном времену су контрадикторни. На пример, једна студија је показала да су млади који су се бавили спортом били спремнији да конзумирају алкохол (Eccles & Barber, 1999), па ипак, новија сазнања оповргавају ове налазе, уз истицање да су спортисти мање користили наркотице и алкохол за разлику од младих који се не баве спортом. У другом истраживању, спортске активности такође су повезиване са позитивним развојним резултатима, као што је виши образовни статус (Fredricks & Eccles 2006). Шо и сарадници (Shaw, Kleiber, Caldwell, 1995) утврдили су значајну позитивну везу између учешћа у спортским и физичким активностима и развоју идентитета, али само код девојака. Истраживање девојака из Велике Британије показало је да постоји повезаност учешћа у спортским активностима са могућностима за физичке и менталне изазове (Archer & McDonald, 1990). Затим, истраживања су показала да провођење слободног времена може утицати и позитивно и негативно на развој идентитета, где потенцијал, тј. могућност за позитиван или негативан развој зависи од врсте изабране активности. Резултати истраживања показали су и да постоји повезаност учешћа у слободним активностима са врло малим бројем негативних резултата развоја. Наиме, студија о младима у Канади утврдила је да гледање телевизије није било повезано са развојем идентитета код девојака, али је утврђена негативна повезаност са развојем идентитета код младића. Поред тога, време проведено у дружењу са пријатељима није повезано са развојем идентитета код оба пола (Shaw, Kleiber, Caldwell, 1995). Ларсон (Larson, 2000) је у својој студији о развоју младих током слободног времена истакао и значај иницијативе (дефинисану као способност ка унутрашњој мотивацији и усмеравању

пажње и напора ка изазовном циљу), при чему је закључио да је недостатак иницијативе повезан са вишим нивоима досаде.

Иако се обично истиче да је слободно време саставни контекст за развој младих, који пружа бројне предности (Caldwell, 2005), неки други истраживачи истичу да слободно време може бити контекст у ком млади могу да се баве и ризичним понашањем (Osgood, Wilson, O'Malley, Bachman, Johnston, 1996). Међутим, потенцијалне могућности добијене од слободног времена насупрот потенцијалним ризицима са којима се сусрећу, генерално се приписују ниском степену структуре унутар активности (Kleiber, 1999). Тако је учешће у структурисаним активностима повезано са повећаним задовољством у вези са школом (Gilman, 2001), већим академским достигнућем (Zaff, Mur, Romano Papillo, Viliјams, 2003, према: Fredricks & Eccles, 2006), смањеним ризиком од напуштања школе (Mahony & Cairns, 1997) и нижом стопом депресије (Mahoney, Schweder, Stattin, 2002). Структурисане активности олакшавају психолошки раст и дозвољавају младима да буду активни у свом развоју (Larson, 2000), да истражују свој идентитет и да се развијају (Fredricks, Alfeld-Liro, Hruda, Eccles, Ryan, 2002).

Неструктурисане активности, са друге стране, често се посматрају као средство кроз које млади добијају веома мало развојних бенефиција (Cooper, Valentine, Nye, Lindsay, 1999). Такође, млади који неструктурисано проводе своје слободно време чешће се укључују у антисоцијална понашања (Osgood et al., 1996). Тако је студија Купера и сарадника (Cooper et al., 1999) показала да се сиромашнији академски успех повезује са већим гледањем телевизије. Студија Озгуда и сарадника (Osgood et al., 1996) показала је јаку повезаност између времена проведеног у неструктурисаним активностима и девијантног понашања (као што су учешће у криминалним активностима, опасна возња, и виши степен злоупотребе наркотика, укључујући конзумирање алкохола, марихуана и других дрога).

НЕСТРУКТУРИСАНО СЛОБОДНО ВРЕМЕ И РИЗИЧНО ПОНАШАЊЕ

Са аспекта развојних теорија деца и млади су често изложени различитим васпитним утицајима родитеља, вршњака и средине, а који нису у складу са хуманим циљевима заштите и при том

могу изазвати различите облике ризичног понашања (Zloković i Vrcelj, 2010). У етимолошком смислу под ризичношћу се подразумевају околности излагања некој опасности, довођења нечега у питање, или стављање на коцку неких вредности, добара итд. Прво, под ризичношћу могу се подразумевати ризични фактори (или фактори ризика) узрочности неког девијантног понашања или девијантне појаве. Дефинисање фактора ризика узрочности настало је као продукт теоријско-емпиријских сазнања о етиологији друштвених девијација. Фактори ризика су утврђене карактеристике или утицаји индивидуе, породице, вршњака или заједнице који повећавају вероватноћу испољавања друштвене девијантности или девијантног понашања. Сублимишући резултате различитих истраживања о ризичним факторима и етиологији девијантних понашања могу се издвојити следеће кључне области и то: средина (доступност дроге и оружја, насиље у медијима, селидбе, лоша повезаност са заједницом, екстремно лоша материјална ситуација, незапосленост, расна или етничка неправда); породица (алкохолизам, криминал, наркоманија, ментална обољења у породици, многочлане породице, породични конфликти, зостављање, стресни животни догађаји, поремећаји у комуникацији међу члановима породице, слаба емоционална повезаност); школа (антисоцијално понашање, неуспех у школи, неангажованост у школи); индивидуални/вршњачки, тј. интерперсонални односи (бунтовништво, пријатељи са проблемима у понашању, одбаченост од вршњака, отуђеност, изолација); психофизичко стање (конституционални хендикепи, ниска интелигенција, поремећај пажње, слабе и неизграђене радне навике и способности, емоционална тупост и незрелост, ниско самопоштовање).

Ризично понашање може се дефинисати и као добровољно понашање које прати постојање одређеног објективног и/или субјективног степена ризика (Стојадиновић, 2004, према: Митровић, Смедеревац, Грујичић, Чоловић, 2006). Ризична су сва она понашања младих којима они доводе у опасност властито здравље и угрожавају друштвене вредности. Појам ризично понашање најчешће се користи како би се њиме обухватили различити видови друштвено неприлагођеног или упадљивог одступања у понашању и углавном се везују за младе (иако оно није својствено искључиво њима). Најчешћа ризична понашања младих су: конзумирање цигарета, алкохола, дрога, често мењање сексуалних партнера, учествовање у крађама и агресивно понашање.

Конзумирање средстава зависности у популацији младих људи повећава се из године у годину у свету (Palmer & Liddle, 1996). По-раст зависности међу младима у вези је с бројним чињеницама ужег и ширег породичног система, школског система друштвене заједнице, променама породичне структуре и вредности, те неиспуњеним очекивањима младих људи (Sakoman, 2009). Неки научници бројне проблеме младих објашњавају кроз „глобални утицај не(вредности) на духовни развој младих“ (Поповић, 2018, стр. 56), истичући да је то специфичан проблем садашњице.

Истраживања су показала да изложеност чак и знатном броју ризичних фактора не значи да ће се девијантна понашања нужно испољити. Многа деца и млади одрастају у високо ризичним породицама и срединама, па не испољавајући никада девијантна понашања (Uzelac & Bouillet, 2007; Bašić, 2009). Разлог за то лежи у присуству заштитних фактора у њиховим животима који чине противтежу ризичним факторима: било да се супротстављају ризичним факторима, било да умањују њихово дејство. Насупрот факторима ризика истраживања у пољу девијантних понашања показују да се могу апстраховати три кључне области протективних или заштитних фактора и то: индивидуалне карактеристике (когнитивне вештине и способности, социјалне и социјално-когнитивне вештине, карактеристике темперамента); квалитет интеракција између детета и околине (везаност детета за родитеље, интегрисаност у групу вршњака, повезаност са другим одраслим особама које саме негују позитивно и просоцијално понашање) и аспекти мезо и егзосистема (односи, сарадња школе и породице, квалитетна школа, регулаторне активности) (Jugović, 2004, према: Volčić i Milić, 2002).

ЗАКЉУЧАК

„У савременој филозофији питања о времену се стављају у ред најтежих проблема научних и филозофских истраживања и разматрања“ (Поповић, 2011, стр. 140). Аутори различито дефинишу појам слободног времена, што је условљено чињеницом да се истраживањем слободног времена баве стручњаци различитог профила: педагози, социолози, психолози, андрагози, филозофи. Без обзира на то како се слободно време дефинише, важно је код младих континуирано и систематски развијати свест о квалитетном, структурираном провођењу слободног времена. Квалитет провођења слободног времена зависи од квалитета садржаја у њему. Ако је недовољно осмишљен и вођен, простор слободног времена може постати извор неприхватљивих понашања и зависности.

Млади имају знатно више слободног времена од одраслих, те због свог специфичног диопсихосоцијалног статуса у околини и друштву њихово слободно време мора бити специфично и организовано (Previšić, 1987). Зато је важно помагати младима у организацији и структурирању слободног времена, уз неопходно укључивање њих самих у креирање програма провођења времена које им је на располагању. Боље познавање димензија слободног времена доприноси побољшању квалитета живота појединца, заједница и друштва у целини, јер разумевање значаја и улоге слободног времена доприноси његовом структурисаном и осмишљеном коришћењу, тј. провођењу (Henderson, 2010).

Заправо, када говоримо о младима, морамо имати на уму да је то један од битнијих развојних периода у животу човека. Адолецент трага за својим идентитетом и одговорима на бројна питања, формира идентитет (Vlajković, 2009; Erikson, 2008), друштвени, полни и радни селф (Kuburić, 1994). Имајући у виду специфичности тог развојног периода које се односе на бројне интензивне и свеобухватне промене у различитим аспектима развоја, структурисање слободног времена младих нарочито је значајно и има важну улогу у њиховом расту и развоју. Упркос томе, у друштву се често активности слободног времена сматрају факултативним, али не нужним и важним феноменом. Код нас се слободно време и даље сматра временом за одмор од свакодневних обавеза, па самим тим није ни структурисано. У неким развијеним земљама формира се цела мрежа педагошких делатности које су усмерене ка решавању важних питања провођења и структурисања слободног времена.

Узевши у обзир резултате истраживања, како страних тако и домаћих аутора, можемо закључити да је слободно време потребно посматрати као један од кључних контекста за учење и развој младих људи, те простор за њихово самоостварење и партиципацију. Свакако морамо имати у виду да неструктурисано провођење слободног времена повлачи за собом бројне проблеме што се негативно може одразити на ментално здравље, начин и квалитет живота младих. Све те проблеме треба благовремено идентификовати и спречити. Стога је важно да васпитање у слободном времену постане саставни део васпитног система и чинилац васпитног преображаја (Vukasović, 2000), уз неопходно ангажовање психолога и педагога у организовању и структурисању слободног времена младих.

Рад има за циљ скретање пажње научној и стручној јавности на улогу слободног времена у животу младих, уз истицање значаја његовог структурисања. Наведено ствара бројне могућности за истраживање слободног времена (као што је начин провођења и мотивације) с посебним акцентом на испитивање повезаности како са здравим тако и са ризичним облицима понашања.

- ЛИТЕРАТУРА Митровић, Д., Смедеревац, С., Грујичић, С., Чоловић, П. (2006). Типолошки приступ ризичном понашању адолесцената. *Зборник Инстџиуиша за љедајошка исџираживања*, 1, 264–278.
- Педајошки речник* (1967). Београд: Завод за издавање уџбеника СРС.
- Поповић, Б. (2018). *Филозофија феникс љицице: Еџички асџекџи косовске граме*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Поповић, Б. (2011). *Инџиуиџија и наука у Хусерловој феноменолоџији*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Anderson, K. L. & Burchardt, C. S. (1999). Conceptualisation and Measurment of Quality of Life as an Outcome Variable for Health Care Intervention and Research. *Journal of Advanced Research*, 29 (2), 298–306.
- Archer, J. & McDonald, M. (1990). Gender roles and sports in adolescent girls. *Leisure Studies*, 9, 224–240.
- Bašić, J. (2009). *Теорије превенџије: превенџија поремеџаја и понашању и ризиџних понашања дјеце и младих*. Загреб: Школска књига.
- Bolčić, S. i Milić, A. (2002). *Србија крајем миленијума – разарање друштва, промене и свакодневни живот*. Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета.
- Caldwell, L. L. & Baldwin, C. K. (2005). A Developmental approach to understanding constraints to adolescent leisure. In: E. L. Jackson (Ed.), *Constraints to leisure* (75–88). State College, PA: Venture Publishing Inc.
- Cooper, H., Valentine, J. C., Nye, B., Lindsay, J. J. (1999). Relationships between five after-school activities and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 91, 369–378.
- Cohen-Gewerc, E. & Stebbins, R. A. (2007). The idea of leisure. In: E. Cohen-Gewerc & R. A. Stebbins (Eds.), *The pivotal role of leisure education: Finding personal-fulfillment in this century* (1–14). State College, PA: Venture.
- Datillo, J. (2008). *Leisure Education Program Planning: A Systematic Approach* (3rd ed.). State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Dumazedier, J. (1974). *Sociology of leisure*. Amsterdam: Elsevier.
- Ђорђевић, Д. (2003). *Педагошки смисао слободног времена*. Педагогџија. Београд: Педагошко друштво Србије.

- Eccles, J. S. & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of Adolescent Research*, 14, 10–43.
- Erikson, E. (2008). *Identitet i životni ciklus*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Fredricks, J. A., Alfeld-Liro, C. J., Hruda, L. Z., Eccles, J. S., Ryan, A. M. (2002). A qualitative exploration of adolescents' commitment to athletics and the arts. *Journal of Adolescent Research*, 17, 68–97.
- Fredricks, J. A. & Eccles, J. S. (2006). Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations. *Developmental Psychology*, 42, 698–713.
- Gilman, R. (2001). The relationship between life satisfaction, social interest, and frequency of extracurricular activities among adolescent students. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 749–767.
- Godbey, G. (2008). *Leisure in your life. New perspectives*. State College, PA: Venture Publishing.
- Henderson, K. (2010). Leisure studies in the 21st century: The sky is falling? *Leisure Sciences*, 32, 391–400.
- Holt, M. (1998). *Young People, Leisure and the Construction of Sexual Identities: A report on work in progress*. UK: University of Birmingham.
- Ilišin, V. (2002). *Interesi i slobodno vrijeme mladih. Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Biblioteka znanost i društvo.
- Ilišin, V. (2000). Promjene u slobodnom vremenu mladih. *Napredak*, 141 (4), 419–429.
- Irby, M. & Tolman, J. (2002). *Rethinking leisure time: Expanding opportunities for young people and communities* (Tech. Rep.). Washington, DC: The Forum for Youth.
- Iso-Ahola, S. E. & Crowley, E. D. (1991). Adolescent substance abuse and leisure boredom. *Journal of Leisure Research*, 23, 260–271.
- Jugović, A. (2004). Rizična ponašanja omladine u Srbiji. U: S. Mihailović (ur.), *Mladi zagubljeni u tranziciji* (177–203). Beograd: Centar za proučavanje alternativa.
- Kačavenda-Radić, N. M. (1989). *Slobodno vreme i obrazovanje*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kačavenda Radić, N., Nikolić Maksić, T., Ljujić, B. (2012). Komunikaciono-medijsko obrazovanje andragoških profesionalaca – svetske relacije. U: Š. Alibačić, S. Medić, B. Bodroški Spariosu (ur.), *Kvalitet u obrazovanju – izazovi i perspektive* (57–79). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Kelly, J. R. (1990). *Leisure* (2nd edition). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Kleiber, D. A. (1999). *Leisure Experience and Human Development: A Dialectical Interpretation*. New York, NY: Basic Books.
- Kuburić, Z. (1994). *Porodica i psihičko zdravlje dece*. Beograd: Teološki institut za obrazovanje i statistiku.
- Larson, R. W. & Verma, S. (1999). How children and adolescents spend their time across the world: Work, play, and developmental opportunities. *Psychological Bulletin*, 125, 701–736.
- Larson, R. W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55, 170–183.
- Lazarević, B. (2001). Andragoški aspekti Aristotelovog shvatanja dokolice. *Andragoške studije*, 8 (1–2), 27–41.
- Lloyd, K. M. & Auld, C. J. (2002). The Role of Leisure in Determining Quality of Life: Issues of Content and Measurement. *Social Indicators Research*, 57 (1), 43–71.
- Mahoney, J. L. & Cairns, R. B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33, 241–253.
- Mahoney, J. L., Schweder, A. E., Stattin, H. (2002). Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents. *Journal of Community Psychology*, 30, 69–86.
- Maehr M. L. & Meyer, H. A. (1997). Understanding motivation and schooling: where we've been, where we are, and where we need to go. *Educational Psychology Review*, 9 (4), 371–409.
- Nikolić-Maksić, T. i Ljujić, B. (2012). O igri u odraslom dobu i njenim obrazovnim implikacijama. *Andragoške studije*, 2, 105–119.
- Neulinger, J. (1974). *The Psychology of Leisure: Research Approaches to the Study of Leisure*. Springfield, IL: Charles. C. Thomas.
- Osgood, D. W., Wilson, J. K., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., Johnston, L. D. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review*, 61, 635–655.
- Palmer, R. B. & Liddle, H. A. (1996). Adolescent drug abuse: Contemporary perspectives on etiology and treatment. U: G. M. Blau & T. P. Gullota (ur.), *Adolescent dysfunctional behavior: Causes, interventions and prevention* (114–139). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pedagoška enciklopedija* (1989). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), 403–410.
- Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*. Rijeka: Biblioteka Educo.
- Rodriguez, A. & Gamble, D. (2010). Leisure and Quality of Life. In: Henderson, K., Kanters, M., Levine, L., Yoder, D.: *Human Kinetics: Dimensions of Leisure for Life – Individuals and Society* (47–56). Champaign, IL: Human Kinetics Inc.

- Sakoman, S. (2009). *Školski programi prevencije ovisnosti*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Shaw, S. M., Kleiber, D. A., Caldwell, L. L. (1995). Leisure and identity formation in male and female adolescents: A preliminary examination. *Journal of Leisure Research*, 27, 245–263.
- Tomić-Koludrović, I. i Leburić, A. (2002). *Sociologija životnog stila, prema novoj metodološkoj strategiji*. Zagreb: Jesenski Turk.
- Trnavac, N. i Đorđević, J. (2010). *Pedagogija*. Beograd: Naučna KMD.
- Uzelac, S. i Bouillet, D. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vlajković, J. (2009). *Od žrtve do preživelog – Psihološka pomoć u nesrećama*. Beograd: IP „Žarko Albulj“.
- Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: HKZ „MI“.
- Zaff, J. F., Moore, K. A., Romano Papillo, A., Williams, S. (2003). Implications of extracurricular activity participation during adolescence on positive outcomes. *Journal of Adolescent Research*, 18, 599–630.
- Zloković, J. i Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12 (1), 197–213.

TATJANA S. RADOJEVIĆ
UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY

BILJANA N. JAREDIĆ

JELENA LJ. MINIĆ
UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

SUMMARY

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LEISURE TIME IN THE LIFE OF THE YOUNG

In this paper, we consider leisure time as a social phenomenon which requires thorough approach in all spheres of life. Leisure time represents one of significant elements of personal development of children and youth, offering the young the abilities to activate their creative powers and satisfy their interests and needs. For that reason, it is essential for them to develop awareness of quality and structured leisure time. Quality of the leisure time depends on the quality of its contents. In case it is insufficiently planned and directed, leisure time can become a source of unacceptable behaviour and

addictions. Therefore, it is of great importance to help the young organise and structure their leisure time as well as include them in creating a program of spending leisure time, where the role of psychiatrists and educators is unquestionable. The aim of this work is to draw attention of both scientific and professional public to the importance of structuring the leisure time for young people.

KEYWORDS: leisure time; the young; structured leisure time.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 |

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).